

LECH ZDUNKIEWICZ, ELŻBIETA POLUS-SZENIAWSKA *

ABSENCJA SZKOLNA UCZNIÓW KLAS PIERWSZYCH I TRZECICH MIEJSKICH SZKÓŁ PODSTAWOWYCH I GMINNYCH SZKÓŁ ZBIORCZYCH **

Z Zakładu Higieny Szkolnej Państwowego Zakładu Higieny
Kierownik: doc. dr hab. L. Zdunkiewicz

Na podstawie przeprowadzonych badań stwierdzono, że usytuowanie szkoły (w mieście lub na wsi) decydowało o wielkości absencji pierwszoklasistów, natomiast nie wpływało na wielkość absencji trzecioklasistów. Zarówno w klasach pierwszych, jak i trzecich zanotowano wyraźnie negatywny wpływ absencji na osiągnięte wyniki w nauce.

Modernizacja szkolnictwa, polegająca między innymi na reformie programów nauczania, organizacji gminnych szkół zbiorczych, spowodowała liczne zmiany, dotyczące warunków nauczania, zakresu przekazywanej wiedzy, dziennej liczby godzin lekcyjnych itp.

Zmiany te mogły doprowadzić do powstania nowych sytuacji nieobojętnych dla zdrowia ucznia, mających swe odbicie m.in. w wielkości absencji szkolnej, traktowanej jako jeden z pośrednich mierników stanu zdrowia dzieci.

Z tego względu celowe wydało się prześledzenie i porównanie szkolnej absencji uczniów klas trzecich miejskich i gminnych szkół zbiorczych z absencją tych samych uczniów w klasie pierwszej, gdy rozpoznawali naukę według nowego programu powszechnej 10-letniej szkoły.

MATERIAŁ I METODYKA

Badania wykonano w pierwszym (1978/79) i trzecim (1980/81) roku reformy szkolnej. Zarówno pierwsze, jak i drugie badanie odbyło się w tych samych szkołach podstawowych w miastach i w gminnych szkołach zbiorczych, zlokalizowanych na terenie trzech województw. W roku 1978/79 badaniami objęto 341 pierwszoklasistów, z których 48% uczęszczało do szkół miejskich, a 52% do szkół gminnych. Te same dzieci zbadano dwa lata później, kiedy byli uczniami klas trzecich.

Dane o całorocznej absencji w szkole zbierano w oparciu o zapisy w dzienniku lekcyjnym. Nieobecność na lekcjach analizowano obliczając średnie arytmetyczne liczby opuszczonych dni w ciągu roku szkolnego oraz wskaźniki, stanowiące wyrażony w procentach stosunek liczby opuszczonych dni nauki do rzeczywistej ogólnej liczby dni nauki w ciągu całego roku szkolnego. W każdej z badanych klas w praktyce była różna liczba dni nauki, wahająca się w ciągu roku szkolnego 1978/79 w granicach od 208 do 221, a w roku 1980/81 od 220 do 222.

W analizie rozróżniano absencję: jednodniową i krótkotrwałą — nie przekraczającą jednorazowo dwóch, trzech dni oraz długotrwałą — powyżej trzech dni. Przyjęto taki podział zakładając, że absencja jednodniowa i krótkotrwałą rzadziej wynika z przyczyn zdrowotnych, natomiast absencja długotrwałą częściej jest spowodowana chorobą.

Zbrano ponadto informacje o poziomie wykształcenia rodziców badanych dzieci,

* Pracownicy WSSE z Poznania, Bydgoszczy, Wrocławia:
Z. Chrzanowska, R. Graczykowski, K. Kocańda-Ulanecka.

** Badania wykonano w ramach problemu MR-12.

postępach w nauce i stanie zdrowia, określonym przynależnością do grup dyspanseryjnych.

Uzyskane wyniki oceniano wykorzystując test „t” według ogólnie przyjętych zasad [1], a następnie przedstawiono je w tabelach.

WYNIKI I ICH OMÓWIENIE

Wielkość absencji ogólnej w przypadku uczniów szkół miejskich była wyraźnie większa u trzecioklasistów niż u pierwszoklasistów (tabela I).

Opuścili oni bowiem średnio 4 dni nauki więcej będąc w klasie trzeciej niż pierwszej ($t = 10,52$, $p < 0,01$), przy czym wzrosła głównie absencja jednodniowa ($t = 7,73$, $p < 0,01$) i długotrwała ($t = 11,49$, $p < 0,01$). U uczniów szkół gminnych średnie arytmetyczne absencji w klasie trzeciej i pierwszej kształtowały się na podobnym poziomie, ale struktura absencji różniła się w obu klasach. W klasie trzeciej notowano wyższą absencję krótkotrwałą ($t = 2,99$, $p < 0,01$) i długotrwałą ($t = 4,75$, $p < 0,01$), podczas gdy w klasie pierwszej wyższa była absencja jednodniowa ($t = 6,80$, $p < 0,01$).

Usytuowanie terytorialne szkoły decydowało o wielkości absencji pierwszoklasistów, ale nie wpływało na wielkość absencji trzecioklasistów. Stwierdzono, że pierwszoklasiści uczęszczający do szkół gminnych opuścili w ciągu roku średnio o 5 dni więcej niż ich rówieśnicy ze szkół miejskich ($t = 12,18$, $p < 0,01$). Różnica ta była uwarunkowana głównie większą absencją jednodniową ($t = 17,95$, $p < 0,01$) uczniów szkół gminnych.

Mimo że absencja tych samych uczniów w klasie trzeciej w analogicznym układzie terytorialnym kształtowała się na podobnym poziomie, jednak struktura jej była różna. Trzecioklasiści ze środowiska miejskiego częściej opuszczali lekcje na dłuższy okres (absencja ponad 3 dniowa, $t = 5,91$, $p < 0,01$), natomiast ich koledzy ze szkół gminnych częściej na okresy krótkie (absencja jednodniowa, $t = 3,79$, $p < 0,01$ i dwutrydniowa, $t = 5,11$, $p < 0,01$).

Biorąc pod uwagę płeć uczniów można stwierdzić, że jedynie w klasie pierwszej w szkołach miejskich absencja ogólna chłopców była większa, średnio o trzy dni w roku, aniżeli absencja dziewcząt. Natomiast w klasach trzecich kształtowała się na podobnym poziomie u obu płci. Nie obserwowano istotnych różnic w wielkości absencji dziewcząt i chłopców uczęszczających do zbiorczych szkół gminnych zarówno w klasach pierwszych, jak i trzecich.

Istnienie zależności pomiędzy poziomem absencji szkolnej a warunkami społeczno-bytowymi uczniów, określanymi pośrednio poziomem wykształcenia rodziców [2, 6] stało się podstawą dokonania analizy absencji i pod tym kątem.

Jak wynika z tabeli III, w klasach pierwszych najmniejszą liczbę dni nauki w roku szkolnym opuścili uczniowie szkół miejskich i gminnych, mających ojców z wyższym wykształceniem. W klasach trzecich ta grupa dzieci charakteryzowała się natomiast największą liczbą dni nauki opuszczonych w ciągu roku, przy czym, w przypadku trzecioklasistów ze szkół miejskich, była to głównie absencja długotrwała.

W ciągu roku szkolnego poszczególne dzieci opuszczały różną liczbę dni nauki.

Jak wykazują dane zebrane w tabeli IV, najwięcej pierwszoklasistów, bez względu na usytuowanie szkoły, opuściło w roku szkolnym nie więcej niż 10 dni nauki, a trzecioklasistów od 11 do 20 dni nauki. Należy

Tabela I. Absencja szkolna uczniów w klasie pierwszej i trzeciej w szkołach miejskich i gminnych zbiorczych

Rok badania	Szkoły	n	Absencja											
			ogólna		jednodniowa		do 3 dni (krótkotrwała)		4 dni i więcej (długotrwała)					
			\bar{x}	w	\bar{x}	l	\bar{x}	l	\bar{x}	w	\bar{x}	l		
1978/79	miejska	164	1711	10,4	4,8**	430	2,6	1,2**	608	3,7	1,7	673	4,1	1,8**
1980/81	miejska	174	2563	14,7	6,6**	734	4,3	1,9**	634	3,6	1,6	1195	6,8	3,1**
1978/79	gminna	177	2673	15,1	6,9	1194	6,7	3,1**	724	4,1	1,8**	755	4,3	1,9**
1980/81	gminna	171	2635	15,4	6,9	888	5,2	2,3**	925	4,8	2,1**	922	5,4	2,4**

l — liczba opuszczonych dni w ciągu roku szkolnego
 \bar{x} — średnia arytmetyczna liczby opuszczonych dni
w — wskaźnik absencji wyrażony w procentach
n — liczba badanych
** — różnica znamionowa na poziomie ufności 0,01

Tabela II. Średnia liczba opuszczonych dni w ciągu roku szkolnego w klasie pierwszej i trzeciej przez uczniów szkół miejskich i gminnych szkół zbiorczych

Klasa	Szkoła	Absencja									
		ogólna		jednodniowa		do 3 dni (krótkotrwała)		4 dni i więcej (długotrwała)			
		\bar{x}	w	\bar{x}	w	\bar{x}	w	\bar{x}	w		
Pierwsza	miejska	10,4	4,8**	2,6	1,2**	3,7	1,7	4,1	1,8		
Pierwsza	miejska	15,1	6,9**	6,7	3,1**	4,1	1,8	4,3	1,9		
Trzecia	gminna	14,7	6,6	4,3	1,9**	3,6	1,6**	6,8	3,1**		
Trzecia	gminna	15,4	6,9	5,2	2,3**	4,8	2,1**	5,4	2,4**		

\bar{x} — średnia arytmetyczna liczby opuszczonych dni w ciągu roku szkolnego
w — wskaźnik absencji wyrażony w procentach
** — różnica znamionowa na poziomie ufności 0,01

Tabela III. Średnie arytmetyczne liczby opuszczonych dni nauki w ciągu roku szkolnego przez uczniów klasy pierwszej i trzeciej w szkołach miejskich i gminnych w zależności od poziomu wykształcenia ojca

Poziom wykształcenia ojca	Klasa	Szkoły miejskie			Szkoły gminne		
		średnia absencja w dniach			średnia absencja w dniach		
		ogólna	do 3 dni	powyżej 3 dni	ogólna	do 3 dni	powyżej 3 dni
Wyższe	pierwsza	8,5	5,9	2,6	5,8	3,5	2,3
	trzecia	19,5	7,7	11,8	16,5	8,3	8,2
Średnie	pierwsza	11,3	5,8	5,5	10,0	5,9	4,1
	trzecia	12,7	7,3	5,4	13,6	8,0	5,6
Podstawowe	pierwsza	10,1	6,6	3,5	16,7	12,3	4,4
	trzecia	15,7	8,2	7,5	15,9	10,7	5,2

także zaznaczyć, że prawie 14% pierwszoklasistów uczęszczających do szkół gminnych i ponad 5% pierwszoklasistów chodzących do szkół miejskich opuściło w ciągu roku ponad 31 dni nauki ($t = 2,58$, $p < 0,05$). Odsetki uczniów w klasach trzecich charakteryzujących się tak długotrwałą absencją zmniejszyły się odpowiednio do 7,8% na wsi i 4,6% w miastach (różnica nieistotna).

Tabela IV. Odsetki dzieci wg liczby dni absencji w ciągu roku szkolnego, w zależności od klasy i usytuowania szkoły

Absencja w dniach w roku szkolnym	Szkoły miejskie		Szkoły gminne	
	klasa I	klasa III	klasa I	klasa III
0—10	64,6 **	39,1 **	47,8 **	33,9 **
11—20	20,7 **	41,4 **	26,7 **	43,9 **
21—30	9,2	14,9	11,9	15,2
31—99	5,5	4,6	13,6 *	7,0 *

* — różnica znamiennej na poziomie ufności 0,05

** — różnica znamiennej na poziomie ufności 0,01

Tabela V. Średnie arytmetyczne ocen szkolnych uczniów klasy pierwszej i trzeciej, w zależności od wielkości absencji na lekcjach, w szkołach miejskich i gminnych szkołach zbiorczych

Absencja w dniach w roku szkolnym	Średnie arytmetyczne ocen szkolnych							
	szkoły miejskie				szkoły gminne			
	klasa I		klasa III		klasa I		klasa III	
	dz	ch	dz	ch	dz	ch	dz	ch
0—10	4,3	4,0	4,5	3,8	4,0	3,8	4,0	3,9
11—20	4,1	3,8	4,3	3,9	3,8	3,5	4,0	3,7
21—30	4,1	3,8	3,8	3,8	3,9	3,6	4,1	3,6
31—99	4,0	3,5	3,2	3,2	3,5	2,7	4,3	3,3

dz — dziewczęta

ch — chłopcy

Absencja na zajęciach szkolnych wiązana jest często z gorszymi postęпами w nauce [4, 5]. W związku z tym zebrane dane analizowano także z tego punktu widzenia.

Jak wynika z tabeli V, jedynie u dziewcząt uczęszczających do klas trzecich szkół gminnych nie obserwowano obniżenia się średnich ocen szkolnych wraz ze wzrostem absencji szkolnej.

Jednym z czynników decydujących o absencji, zwłaszcza długotrwałej, jest stan zdrowia dziecka, w niniejszej pracy wyrażony częstością występowania schorzeń i zaburzeń kwalifikujących uczniów do tzw. grup dyspanseryjnych [3]. Do grup tych włączono 22,5% pierwszoklasistów szkół miejskich i 19,7% pierwszoklasistów szkół gminnych. Liczby dzieci zaliczonych do grup dyspanseryjnych zwiększyły się w klasach trzecich do 36,7% w szkołach miejskich i 32,7% w gminnych szkołach zbiorczych. Stwierdzono, że w klasach pierwszych dzieci zaliczone do grup dyspanseryjnych częściej opuszczały naukę w ciągu roku. I tak, pierwszoklasiści ze szkół miejskich włączeni do systemu dyspanseryjnego w ciągu roku opuścili średnio 14,5 dnia, ze szkół gminnych — 16,1 dnia, podczas gdy dzieci nie włączone do grup dyspanseryjnych odpowiednio 9,2 dnia i 14,8 dnia. W klasach trzecich absencja szkolna porównywanych grupy dzieci zarówno w szkołach miejskich, jak i zbiorczych kształtowała się na podobnym poziomie.

WNIOSKI

1. Usytuowanie szkoły w mieście bądź na wsi różnicowało wielkość absencji szkolnej u pierwszoklasistów, natomiast nie wpływało na jej zróżnicowanie u trzecioklasistów. Wśród uczniów klas pierwszych gminnych szkół zbiorczych absencja, zwłaszcza jednodniowa, była większa niż wśród ich rówieśników ze szkół miejskich.

2. Reforma szkolna i związane z nią większe obciążenie uczniów pracą uwypukliło znaczenie absencji szkolnej jako czynnika utrudniającego dzieciom naukę, bowiem zarówno w klasach pierwszych, jak i w trzecich zanotowano wyraźnie negatywny wpływ absencji na osiągnięte wyniki w nauce.

3. Pierwszoklasiści włączeni do grup dyspanseryjnych opuszczali więcej dni nauki w szkole od swych kolegów nie wykazujących odchyżeń w stanie zdrowia czy rozwoju. W klasach trzecich absencja obu porównywanych grup dzieci kształtowała się na podobnym poziomie.

Л. Здункевич, Е. Полюс-Шенявска

НЕПОСЕЩАЕМОСТЬ ЗАНЯТИЙ В ШКОЛЕ УЧЕНИКАМИ ПЕРВЫХ И ТРЕТИХ КЛАССОВ ГОРОДСКИХ ОСНОВНЫХ ШКОЛ И ГМИННЫХ „СБОРНЫХ” ШКОЛ

Резюме

Для определения изменений непосещаемости занятий в школе учениками в период начального обучения непосредственно после введения школьной реформы, были собраны данные касающиеся годовой непосещаемости школьных занятий учениками первых классов в 1978/79 году а также через 2 года, когда дети были учениками третьих классов.

Была также получена информация о уровне образования родителей исследуемых учеников, о успеваемости детей и состоянии их здоровья, определяемой принадлежностью к определённым диспансерным группам.

На основании исследований установлено, что расположение школы (в городе или в деревне) было связано со степенью непосещаемости занятий учениками первых классов, в то время как не влияло на непосещаемость среди учеников третьих классов. Первоклассники из гминных „сборных” школ пропускали больше дней в течение школьного года (однодневная непосещаемость) чем их ровесники из городских школ.

Ученики, у которых состояние здоровья отклонялось от нормы, чаще пропускали занятия в первых классах чем школьники не зачислены к диспассерным группам. В третьих классах непосещаемость этих групп детей была одинакова.

Школьная реформа и вызванное ею повышение интенсивности школьных занятий указывают на большое значение непосещаемости занятий как на фактор препятствующий учёбе, поскольку как в первых так и в третьих классах отмечается отчётливое негативное влияние непосещаемости занятий на успеваемость.

L. Zdunkiewicz, E. Polus-Szeniawska

SCHOOL ABSENTEEISM AMONG CHILDREN FROM THE FIRST AND THIRD CLASSES OF URBAN ELEMENTARY SCHOOLS AND RURAL COLLECTIVE SCHOOLS

Summary

For assessing changes in school absenteeism of children in the initial years of education after introduction of educational reform data were collected concerning the all-year absenteeism of children in the first classes in the school years 1978—1979 and after two years when these children were in the third class. Information was gathered also about the educational level of their parents, scholastic progress and health state determined by the incorporation of children into special care groups.

The study showed that the absenteeism in the first classes was determined by the location of the school (urban or rural) but this correlation was not observed in the third class. Children from the first classes of rural collective schools were more frequently absent from school during a year than their peers in towns. This greater frequency of absences was particularly evident in the case of one-day absences.

Children with poor health were more frequently absent from school in the first classes than their peers not included into special care groups. In the third class the absenteeism was similar in healthy and special care children.

The educational reform and the greater workload connected with it emphasized the importance of school absenteeism as a factor lowering the results of education since in the first and third classes a significant negative effect of absenteeism was noted on the scholastic progress.

PIŚMIENNICTWO

1. Guilford J.: Podstawowe metody statystyczne w psychologii i pedagogice. PWN, Warszawa, 1960. — 2. Polus-Szeniawska E.: Stan zdrowia dzieci klas pierwszych, absencja chorobowa i postępy w nauce a uczęszczanie do przedszkola. Roczn. PZH, 1975, 26, 691. — 3. Polus-Szeniawska E.: Zmiany w stanie zdrowia uczniów w czasie ośmioletniej nauki w szkole podstawowej, a wyniki w pracy szkolnej. Roczn. PZH, 1978, 29, 347. — 4. Wojdon-Machata H., Zdunkiewicz L.: Absencja szkolna a wyniki w nauce uczniów klas pierwszych. Pamiętnik Krajowego Zjazdu Medycyny i Higieny Szkolnej. Warszawa, 20—21.IX.1970. — 5. Zdunkiewicz L.: Wybrane czynniki higieniczno-zdrowotne i ich znaczenie jako zmiennych warunkujących wyniki pracy szkolnej uczniów szkół podstawowych. Rozprawa hab. Warszawa, PZH, 1970. — 6. Zdunkiewicz L., Polus-Szeniawska E. i inni: Absencja szkolna uczniów klas pierwszych realizujących dawny i nowy program nauczania. Roczn. PZH, 1980, 31, 653.

Dn. 14 II 1983 r.

ul. Chocimska 24, 00-791 Warszawa